

Malá kniha Ukrajiny

Autor	Vydavateľ	Licencia	Vydanie	Autor obálky
Stanislav Hoferek	Greenie knižnica	CC-BY-NC-ND	Prvé (2025)	Stanislav Hoferek

O knihe

Po napísaní malej knihy o Japonsku vznikla prirodzená túžba venovať sa ďalšej krajine, o ktorej sa síce veľa hovorí, no menej skutočne vie. Tou krajinou je Ukrajina – rozľahlá, zložitá, a zároveň fascinujúca.

Táto krátka kniha si kladie za cieľ priblížiť krajinu a národ, ktorý v nej žije – prostredníctvom faktov, príbehov, zaujímavostí i historických súvislostí. Ukrajina je zem kontrastov, túžob, kultúry a neustálych skúšok. Po stáročia bola na rozhraní impérií, svetov a vierovyznaní – čo prinieslo bohatstvo a pestrosť, ale aj vojny, hladomory či asimiláciu.

Napriek všetkým ranám si Ukrajinci zachovali silu prežiť a tvoriť. Kniha sa dotýka histórie, súčasnosti aj kultúry – od Kyjevskej Rusi po moderný Kyjev, od černozele po Černobyľ, od boxu po básne. Je to mozaika, ktorá chce ukázať Ukrajinu nielen ako krajinu vojny, ale aj ako priestor nádeje, hľadania vlastnej identity a miesta v Európe.

Malá kniha Ukrajiny

Stanislav Hoferek

Kapitola 1: Od prvých obyvateľov po obchod s Grékmi a Rímom

Územie dnešnej Ukrajiny patrí medzi najstaršie obývané oblasti Európy. Archeologické nálezy dokazujú prítomnosť človeka už pred státisícmi rokov – medzi najznámejšie patria pozostatky neandertálcov z oblasti Krymu a paleolitické sídliská pri riekach Dnester a Dneper.

Tripolská kultúra a poľnohospodárska revolúcia

Okolo roku 5500 pred n. l. sa na juhu Ukrajiny, Moldavska a časti Rumunska rozvíjala Tripolská kultúra, známa svojimi veľkými osadami, bohato zdobenou keramikou a prekvapivo pokročilým poľnohospodárstvom. Niektoré sídliská mali aj niekoľko tisíc obyvateľov – vtedajší „mestský život“ v časoch, keď väčšina Európy žila ešte v malých roľníckych komunitách. Tripolci stavali domy z hliny, často ich po čase rituálne vypálili a znovu postavili – čo je doteraz predmetom výskumu a dohadov.

Skýti a kočovní národy

V období železnej doby (8. – 3. storočie pred n. l.) územie ovládli Skýti, kočovní národ pôvodom zo strednej Ázie, ktorí sa usadili najmä v stepiach južnej Ukrajiny. Boli to výborní jazdci a bojovníci, ale aj obchodníci – vďaka nim vznikol intenzívny obchod medzi Čiernomorským pobrežím a oblasťou Perzie, Grécka či Balkánu. Skýtske hroby – kurgany – ukrývajú pozoruhodné poklady, vrátane šperkov, zbraní a zlatých artefaktov. Najznámejšie náleziská sa nachádzajú v oblasti dnešného Dnipro, Krymu a Poltavy.

Grécke kolónie na juhu

Od 7. storočia pred n. l. zakladali grécki obchodníci a kolonisti mestá na pobreží Čierneho mora – najmä na Kryme a v okolí dnešnej Odesy. Medzi najvýznamnejšie patrili:

- Olbia (pri ústí Južného Bugu)
- Chersonésos (pri dnešnom Sevastopole)
- Pantikapaion (dnešný Kerč)

Tieto mestá sa stali centrami výmeny tovaru – vyvážalo sa najmä obilie, ryby, kožušiny a otroci, dovážali sa víno, keramika, olivový olej či luxusné predmety.

Grécke mestá boli nielen obchodnými centrami, ale aj nositeľmi kultúry, písma a náboženstva. Zanechali v regióne stopu, ktorá sa udržiavala stáročia – niektoré názvy miest a miestne legendy dodnes odkazujú na helénske korene.

Kontakty s Rómom

V 1. storočí pred n. l. sa k Čiernemu moru dostáva aj Rímska ríša, najprv v podobe obchodníkov a spojencov miestnych kráľov, neskôr aj ako vojenská sila. Krym sa stal súčasťou rímskeho vplyvu – v niektorých oblastiach vznikli rímske pevnosti a obchodné stanice.

Rimania síce nikdy plne neovládli celú Ukrajinu, ale udržiavali živý kontakt s gréckymi mestami, Skýtmi, Sarmatmi a ďalšími stepnými národmi. Čiernomorské pobrežie sa tak stalo miestom stretu dvoch svetov – európsko-stredomorskej civilizácie a eurázijských kočovníkov.

Územie dnešnej Ukrajiny bolo od najstarších čias križovatkou kultúr, národov a obchodných ciest. Viedli tadiaľ trasy spájajúce sever a juh, východ a západ – napríklad jantárová cesta alebo predchodcovia Hodvábnej cesty. Aj v predkresťanskej ére bol tento priestor dynamický, živý a strategicky dôležitý. Vplyvy z juhu – grécke a rímske, zo severu – baltské a slovanské, a z východu – iránske a ázijské, sa tu stretávali, miešali a pretvárali.

Kapitola 2: Od Attilu po Rurika

Obdobie medzi pádom Rímskej ríše a vznikom Kyjevskej Rusi je na Ukrajine plné pohybu národov, bojov o územia a formovania prvých slovanských štátnych útvarov. Medzi 4. a 9. storočím sa tu striedajú veľmoci a vplyvné etnické skupiny – od Hunov cez Avarov a Chazarov až po prvých Varjagov.

Hunská hrozba: Attila a veľké sťahovanie národov

V 4. a 5. storočí územie Ukrajiny ovládli Huni – kočovný národ z východnej Ázie, ktorý sa presúval naprieč stepmi až do strednej Európy. Ich najznámejším vodcom bol Attila, prezývaný Bič Boží. Jeho ríša sa rozprestierala od Uralu po Rýn a od Baltského mora po Dunaj.

Územie dnešnej Ukrajiny bolo pre Hunov kľúčovým strategickým priestorom – široké stepi a riekami pretkané oblasti im umožnili rýchly presun armád. Prítomnosť Hunov však bola dočasná – po Attilovej smrti v roku 453 sa ich ríša rýchlo rozpadla. Zanechali po sebe rozsiahle pohrebiská a archeologické stopy, ale kultúrny vplyv bol obmedzený.

Avari, Bulhari, Chazari: Stepné ríše a vplyv z východu

Po Hunoch prišli ďalší kočovníci – Avari a neskôr Prbulhari. Títo bojovníci ovládali územia na juhu a juhovýchode dnešnej Ukrajiny a viedli časté konflikty so Slovanmi. Avari nakoniec založili svoj chanát v Panónii (dnešné Maďarsko), ale z oblasti Ukrajiny sa stiahli.

Najväčší a najtrvalejší vplyv mali však Chazari. Táto turkická ríša vznikla v 7. storočí a ovládala rozsiahle územia od Kaukazu po Kyjev. Chazari boli mimoriadne organizovaní – mali vlastnú šľachtu, armádu, dane a udržiavali obchodné cesty medzi Európou a Blízkym východom. Zaujímavosťou je, že chazarská elita konvertovala na judaizmus, čo bolo vtedajším svetom vnímané ako nezvyčajné.

Chazari spravovali dôležité obchodné centrá ako Itil či Sarkel a kontrolovali Dneper ako hlavnú cestu medzi severom a juhom. Práve ich mocenský vplyv viedol k politickej fragmentácii medzi slovanskými kmeňmi.

Slovania a vznik kmeňových zväzov

V tomto období sa začínajú formovať slovanské kmene – predkovia dnešných Ukrajincov, Rusov a Bielorusov. Osídľujú územia pozdĺž riek ako Dneper, Pripiať či Desna, zakladajú sídla, obrábajú pôdu, chovajú dobytok a pomaly sa presúvajú na juh.

Vznikajú kmeňové zväzy ako:

- Polania (v okolí Kyjeva)
- Drevľania (západne od nich)
- Severania (na východe)
- Ulyčovia a Tiverci (na juhu pri Dunaji)

Tieto kmene boli často v konflikte medzi sebou, ale zároveň odolávali tlaku kočovníkov z juhu a východu. Nemali jednotnú štátnu štruktúru, ale v niektorých regiónoch sa objavujú lokálni vodcovia (kniazi) a vznikajú opevnené osady.

Varjagovia a Rurik: Severská iskra štátnosti

Do tohto prostredia vstupujú Varjagovia – severskí bojovníci, obchodníci a dobrodruhovia, ktorí prišli po vodných cestách z Baltského mora. Išlo o Švédov a ďalších Severanov, ktorí sa usadili pri kľúčových trasách a mestách, ako boli Novgorod a neskôr Kyjev.

Podľa kroniky Povešť vremennych let (Príbeh dávnych čias), miestne kmene pozvali varjagského vodcu Rurika okolo roku 862, aby medzi nimi zaviedol poriadok. Rurik sa usadil v Novgorode, jeho príbuzní postupne rozšírili kontrolu aj na juh – až k Dnepru.

Jeho príbuzný Oleg (nazývaný aj Oleg Prorok) okolo roku 882 dobyl Kyjev, presídlil tam a vyhlásil ho za „matku všetkých ruských miest“. Tým sa začala éra Kyjevskej Rusi, prvého stabilného štátu na území dnešnej Ukrajiny.

Prechod do štátnosti

Obdobie medzi Attilom a Rurikom je pre Ukrajinu zásadné: z oblasti pod vplyvom kočovníkov sa stáva priestor formujúceho sa štátu. Slovanstvo sa vymanilo z okraja dejín a postavilo základy politickej a kultúrnej identity, na ktorých bude stavať Kyjevská Rus – mocná ríša, ktorá zasiahne do dejín celej východnej Európy.

Kapitola 3: Medzi Moskvou, Krakovom a Istanbulom

Ukrajina – už svojím názvom (u kraja, teda „pri okraji“ či „pohraničie“) – vyjadruje svoju historickú polohu. Po stáročia bola križovatkou mocenských záujmov – a zároveň nárazníkovou zónou – medzi východnými, západnými a južnými veľmocami. Moskovské kniežatstvá, Poľsko a Litva, Osmanská ríša, Rakúsko, Krymský chanát i Habsburské monarchie – všetci sa usilovali o kontrolu nad úrodnými ukrajinskými pláňami, obchodnými trasami a mestami.

Medzi Moskvou a Novgorodom: Prítlačivosť východu

Po rozpade Kyjevskej Rusi v 12. storočí sa začína éra politickej fragmentácie. Územie dnešnej Ukrajiny sa rozpadlo na menšie kniežatstvá – Kyjevské, Halické, Volynské či Černihivské – ktoré čelili nájazdom Mongolov a postupnému mocenskému presunu na severovýchod.

V 14.–15. storočí sa začína vzostup Moskvy. Moskva sa stáva centrom ruskej pravoslávnej cirkvi a nárokovala si dedičstvo Kyjevskej Rusi. Hoci samotná Ukrajina bola v tom čase pod iným vplyvom, ideologicky a nábožensky sa Moskva snažila legitimizovať svoju moc ako tretí Rím.

Z tohto dôvodu vnímala Ukrajinu ako svoj „stratený bratranec“, ktorého je potrebné znovu zjednotiť – nie vojensky, ale „duchovne“. Táto predstava sa neskôr pretaví do imperiálneho diskurzu cárskeho Ruska, ZSSR i súčasného Kremľa.

Poľsko a Litva: Západné okno

Po Mongolskej invázii v 13. storočí sa veľká časť ukrajinského územia dostáva pod správu Litovského veľkokniežatstva a neskôr do Poľsko-litovskej únie (od roku 1569 známej ako Rzeczpospolita). Ukrajina sa tým stáva súčasťou katolíckeho a latinského sveta.

- Mnohé ukrajinské mestá dostali magdeburské právo (mestská samospráva).
- Poľština a latinčina sa stali jazykom správy a vzdelania.
- Poľská šľachta kolonizovala vidiecke oblasti a zavádzala nevoľníctvo.

Na druhej strane, toto obdobie prinieslo aj kultúrny rozkvet – vzniká bratstvá, pravoslávne školy, Kyjevsko-mohyljanská akadémia (1632) a posilňuje sa náboženská identita pravoslávnych Ukrajincov.

Konflikty medzi poľskou šľachtou a ukrajinskými roľníkmi vyústili do kozáckych povstaní, z ktorých najznámejšie je Chmelnického povstanie (1648). Práve kozáci – slobodní bojovníci žijúci medzi poriečím Dnepra a stepami – sa stali symbolom odporu voči cudzej nadvláde.

Na juhu: Hrozba i obchod s Istanbulom

Na juhu sa rozprestieral Krymský chanát, vazal Osmanskej ríše. Krymskí Tatári pravidelne podnikali nájazdy na ukrajinské osady, zajímali ľudí a predávali ich ako otrokov do Istanbulu, Káhiry a Damasku. Niektoré oblasti – napríklad Podolie a Budžak – sa takmer úplne vyľudnili.

Zároveň sa však s Osmanskou ríšou aj obchodovalo. Z prístavov ako Odesa či Cherson prúdilo obilie, soľ, kožušiny, a aj dobytok. Mnohé ukrajinské dediny žili v krehkej rovnováhe medzi strachom a spoluprácou s juhom.

Osmanský vplyv je viditeľný v architektúre, v jazyku (slová ako bazar, kavun – melón, chorugva – vlajka), a aj v gastronómii.

Rakúsko, Moldavsko, Maďarsko – okrajoví, no významní hráči

Západná Ukrajina – najmä Halič, Bukovina a Zakarpatsko – sa v 18. storočí dostáva pod Habsburskú monarchiu. Tu sa stretáva rusínsky, poľský, židovský a nemecký svet.

V oblastiach ako Užhorod či Černovice vznikajú multietnické komunity, ktoré sa zachovali až do 20. storočia.

Na juhu mala svoj vplyv aj Moldavská kniežacia dynastia, ktorá kontrolovala časti Besarábie.

Tieto regióny boli kultúrne odlišné od pravoslávneho východu Ukrajiny – tu sa šírila gréckokatolícka cirkev (východný obrad, ale podriadený Rímu), čo ešte viac prehlbovalo rozštiepenie náboženskej identity Ukrajincov.

Ukrajina ako pohraničie (u kraja)

Každý sused Ukrajinu nejako definoval – kultúrne, jazykovo, nábožensky alebo politicky. Po stáročia bola:

- Východným predmestím Poľska
- Južnou hranicou Litvy
- Západným cieľom Moskvy
- Severným štítom voči islamu
- Južným mostom pre nemeckú a rakúsku kolonizáciu

Táto geopolitická „pretiahnutosť“ spôsobila, že neexistuje jediná verzia ukrajinskej histórie – sú tu paralelné pamäťové stopy: poľská, ruská, tatárska, habsburská. Aj preto dnes Ukrajina zápasí s tým, ktorý príbeh je jej vlastný – a ktorý bol len vnútený.

Niektoré mestá na Ukrajine, hlavne na Donbase, sú mladšie ako bežné mestá napríklad v USA. Súvisí to s migráciou ľudí rôznych národov do tohto regiónu v 19. a 20. storočí.

Kapitola 4: Svetové vojny, hladomory a obeť

História Ukrajiny v 20. storočí je poznačená neuveriteľným množstvom utrpenia. Veľké vojny, diktatúry a totalitné experimenty spôsobili, že len za jedno storočie Ukrajina stratila desať- až dvadsať miliónov ľudí – v bojoch, počas hladomorov, v deportáciách či pri genocíde. Žiadna z týchto tragédií nebola náhodná – v každej z nich bola ľudská vôľa, ideológia a mocenský záujem.

Prvá svetová vojna a rozpad impérií

Ukrajina vstupuje do 20. storočia rozdelená: západná časť (Halič, Bukovina, Zakarpatsko) patrí Rakúsko-Uhorsku, východná časť (Dneper, Charkov, Kyjev, Odesa) je súčasťou cárskeho Ruska.

Počas prvej svetovej vojny (1914–1918) prechádzajú fronty cez ukrajinské územie – predovšetkým v Haliči. Obyvatelia trpia mobilizáciou, rekvizíciami i bojmi medzi armádami, ktoré Ukrajincov nepovažujú za svojbytný národ. Po rozpade monarchií v roku 1918 vzniká krátke obdobie nezávislých štátnych pokusov:

- Ukrajinská ľudová republika (Kyjev)
- Západoukrajinská ľudová republika (Lvov)
- Donetsko-krivorožská sovietska republika (východ)

Tieto štáty však trvajú len niekoľko mesiacov až rokov. Ukrajina sa stáva bojiskom občianskej vojny, v ktorej sa striedajú boľševici, bieli generáli, anarchisti (napr. Nestor Machno), poľské vojská i nacionalistické oddiely.

Medzivojnové obdobie a hladomor – Holodomor (1932–1933)

Po občianskej vojne si Sovietsky zväz udrží väčšinu ukrajinského územia. Západná Ukrajina je rozdelená medzi Poľsko, Rumunsko a Československo. Sovietska Ukrajina (tzv. Ukrajinská SSR) sa stáva laboratóriom komunistickej politiky.

V rokoch 1932–1933 dochádza k najväčšej katastrofe moderných ukrajinských dejín: Holodomoru.

Stalinova politika násilnej kolektivizácie (zabavenie pôdy, dobytka a zrušenie súkromného hospodárenia) vyvolala umelý hlad.

- Úrady zabavovali aj posledné zásoby obilia pod zámienkou „kvót pre štát“.
- Zákony kriminalizovali zber kláskov z poľa. Deti za to mohli ísť do väzenia.
- Úrady zakázali ľuďom opustiť dediny – mestá ich odmietali prijať.
- Odhadované obeť: 3 až 5 miliónov ľudí.

Mnohé oblasti sa vyľudnili, do niektorých boli neskôr presídlení Rusi, aby „nahradili straty“. Dodnes Ukrajinci vnímajú Holodomor ako úmyselnú genocídu, hoci Rusko túto interpretáciu odmieta.

Druhá svetová vojna (1939–1945)

Ukrajina sa ocitá opäť v strede brutálneho stretu veľmocí. A opäť nemá vlastný štát, ktorý by ju chránil. V roku 1939 si Sovietsky zväz a nacistické Nemecko tajne podelia východnú Európu (pakt Molotov-Ribbentrop).

Východné Poľsko – vrátane západnej Ukrajiny – je pripojené k ZSSR.

Počas nemeckej invázie v roku 1941 sa Ukrajina stáva hlavným frontovým územím.

Tri roky nacistickej okupácie:

Milióny Ukrajincov sú zajatí, deportovaní na nútené práce, popravení alebo zavraždení.

Odohráva sa tu masová likvidácia židovskej populácie – napr. masaker v Babom Jare pri Kyjeve, kde bolo v priebehu dvoch dní zabitých vyše 33 000 ľudí.

Niektoré ukrajinské skupiny (napr. OUN-UPA) spolupracovali najprv s Nemcami, neskôr bojovali aj proti nim – ich história je komplexná a dodnes kontroverzná.

Po porážke nacistov v roku 1944 obnoví ZSSR kontrolu nad celou Ukrajinou, pričom nasleduje represia voči „kolaborantom“ aj násilné presídľovanie celých komunít (napr. Tatári z Krymu, Poliaci, Nemci, Židia).

Vítanie nových okupantov

Okrem už uvedeného je potrebné zdôrazniť, že Ukrajinci aj Bielorusi utrpeli počas 2. svetovej vojny obrovské straty — rádovo v miliónoch obetí, čo je na krajinu populáciou výrazne menšiu ako Rusko či Nemecko percentuálne obrovské množstvo. V mnohých oblastiach vítali nemecké vojská ako osloboditeľov od sovietskeho útlaku, najmä po zážitkoch z Holodomoru a čistení inteligencie. Nádej sa však čoskoro zmenila na sklamanie, keď aj oni končili v koncentračných táborech alebo na nútených prácach. Mnohí boli tiež odvezení do gulagov, ak ich Sovieti po vojne považovali za kolaborantov – bez ohľadu na skutočné činy.

Ukrajina ako obeť krajina

Celkové odhady obetí 20. storočia na území Ukrajiny sú desivé:

- Holodomor (1932–1933): 3–5 miliónov
- Represie 1930–1950: státisíce deportovaných a popravených
- Druhá svetová vojna: 5–7 miliónov mŕtvych (civilisti aj vojaci)
- Židovský holokaust: 1,5 milióna obetí na Ukrajine
- Poľsko-ukrajinské etnické čistky: desaťtisíce civilných obetí (napr. Volyň)

Ukrajina v 20. storočí prišla o celé generácie. Mnohé dediny zmizli z máp. Mnoho ľudí, ktorí prežili, sa ocitlo v exile – v Kanade, USA, Poľsku či Argentíne.

Pamät' a ticho

- Dlhé desaťročia boli tieto traumy zamlčované:
- Holodomor bol tabu až do konca 80. rokov.
- Židovské obete sa skrývali pod pojmom „sovietski občania“.
- Ukrajinské oslobodenecké hnutia boli označované ako „fašistickí banditi“.
- Dnes prebieha v Ukrajine intenzívny proces znovuobjavovania histórie, pomenúvania tragédií a budovania vlastnej pamäti, nezávislej od Moskvy.

Kapitola 5: Plánované hospodárstvo a výsledok päťročníc a perestrojek

Ukrajina sa v rámci Sovietskeho zväzu stala strategickou republikou – nie len pre svoje polia a uhlie, ale aj ako dielňa ZSSR. Centrálné plánovanie ju na jednej strane industrializovalo, na druhej však zničilo rovnováhu, slobodu a životné prostredie. Všetko sa riadilo z Moskvy: kto čo vyrába, koľko, pre koho a za akú cenu. Ukrajina bola bohatá, ale bezmocná.

Päťročnice a industrializácia

Počas 30. rokov 20. storočia sa Stalin rozhodol, že z agrárneho impéria urobí priemyselného obra. Ukrajina – so svojim nerastným bohatstvom, polohou aj pracovnou silou – zohrala kľúčovú úlohu.

V rámci prvých päťročníc sa začala masívna výstavba priemyselných komplexov napríklad DneproGES (vodná elektrárň), metalurgické závody v Donecku, Záporoží a Kryvyj Rihu, chemický a zbrojný priemysel v Charkove a Dnipre (vtedy Dnepropetrovsk).

Z poľnohospodárskej krajiny sa Ukrajina stáva priemyselným centrom ZSSR – ale za cenu miliónov obetí hladomoru, tvrdých pracovných podmienok, násilného presídľovania a masového ničenia vidieckej kultúry.

Sila i slabosť centrálneho plánovania

Sovietska ekonomika fungovala na princípe kvót – každý závod, každá fabrika mala presne určené, koľko čoho má vyrobiť. Zmyslom nebol zisk ani kvalita, ale naplnenie plánu. To viedlo k viacerým paradoxom:

- Obrovská produkcia, ale slabá inovácia – veď všetko, čo sa dalo splniť, sa už naplánovalo.
- Závody vyrábali nadbytočné výrobky, ktoré nik nepotreboval, len aby splnili normu.
- Chýbali spotrebné tovary, ale vyrábali sa tanky, traktory a ťažké stroje.

Ukrajinské závody boli špecializované: napríklad Kyjev vyrábal lietadlá, Charkov tankové motory, Dnipro rakety. Tieto produkty boli určené pre celú ríšu – Ukrajina exportovala svoju energiu, produkty aj suroviny, ale rozhodnutia sa robili inde.

Dôsledky centrálného hospodárstva

Plánované hospodárstvo viedlo ku krajnej neefektívnosti a životu v protikladoch:

- V mestách fungovali rozsiahle továrne, ale nedostatok toaletného papiera či topánok bol bežný.
- Bytová politika znamenala výstavbu panelákov – milióny ľudí dostali bývanie, no bez súkromia či estetiky.
- Krajina bola energeticky sebestačná, ale zároveň znečistená, zadlžená a technologicky zaostalá.
- Korupcia sa maskovala ako „pomoc susednej republike“ – tovar z Ukrajiny často mizol bez náhrady.

Perestrojka a ilúzia obnovy

Koncom 80. rokov sa sovietsky systém začína rúcať zvnútra. Michail Gorbačov spúšťa perestrojku (prestavbu) a glasnosť (otvorenosť), ktoré mali reformovať ekonomiku a spoločnosť. Na Ukrajine to znamenalo:

- Zverejnenie environmentálnych katastrof – napríklad havária v Černobyle (1986), ktorú štát najprv tajil.
- Oslabenie centrálného riadenia – mnohé podniky začínajú fungovať chaoticky, výroba klesá, zásobovanie kolabuje.
- Návrat národného povedomia – ľudia si kladú otázku: „Prečo rozhodujú o našom hospodárstve ľudia v Moskve?“

Reformy však prichádzajú príliš neskoro a príliš pomaly. V roku 1991 sa Sovietsky zväz rozpadá. Ukrajina získava nezávislosť, ale aj hospodársky kolaps.

Dedičstvo plánovaného hospodárstva

V čase nezávislosti je Ukrajina:

- Silno industrializovaná, ale so zastaralou infraštruktúrou.
- Energeticky silná, no závislá od Ruska.
- Bohatá na suroviny a odborníkov, ale bez trhového prostredia.
- Plná úžasného potenciálu, ale aj korupcie, neschopnosti a oligarchov, ktorí si privatizujú celé odvetvia.

Mnohé problémy ukrajinskej ekonomiky po roku 1991 – rozkradnutie majetku, rozpad výrobných reťazcov, masová chudoba – pramenia práve z umelého, nefunkčného a byrokratického modelu, ktorý Ukrajine desaťročia vládol.

Presídľovanie

Súčasťou politiky Sovietskeho zväzu bolo aj cieľavedomé premiešavanie národností. Na východnú Ukrajinu boli presúvaní obyvatelia z iných častí ZSSR, najmä Ruska, Kazachstanu či Tatarstanu, čo výrazne zmenilo demografické pomery a zosilnilo prítomnosť ruštiny. Takto vznikli oblasti, kde sa ukrajinčina prestala bežne používať, čo má dôsledky dodnes – najmä v regiónoch ako Donetsk alebo Luhansk.

Kapitola 6: Krehká demokracia a ruský vplyv

Po rozpade Sovietskeho zväzu v roku 1991 sa Ukrajina vydala na cestu nezávislosti a demokracie. No táto cesta bola kľukatá a neistá, plná vnútorných bojov, geopolitického tlaku a susedskej manipulácie. Demokratické inštitúcie sa formovali, no korupcia, oligarchovia a Kremľ boli stále silnými hráčmi.

Striedanie lídrov ako znak demokracie – aj nestability

Ukrajina zažila časté výmeny prezidentov a premiérov, čo na jednej strane svedčí o existencii volieb a demokratických mechanizmov, no na druhej o neustálej politickej nestabilite. Len medzi rokmi 1991 a 2024 sa na poste prezidenta vystriedali:

- Leonid Kravčuk (1991–1994) – prvý prezident nezávislej Ukrajiny, bývalý komunista.
- Leonid Kučma (1994–2005) – pragmatik, počas jeho vlády sa oligarchovia dostali k moci.
- Viktor Juščenko (2005–2010) – symbol Oranžovej revolúcie, zhoršené zdravie po otrave.
- Viktor Janukovyč (2010–2014) – proruský, zvrhnutý počas Majdanu, utiekol do Ruska.
- Petro Porošenko (2014–2019) – počas vojny, podporoval armádu, no čelil obvineniam z korupcie.
- Volodymyr Zelenskyj (od 2019) – herec a satirik, no aj symbol odolnosti počas ruskej invázie.

V porovnaní s tým:

Rusko od roku 2000 vedie Vladimír Putin, s prestávkou len formálnou (v čase, keď bol prezidentom Medvedev, ale reálnym vodcom ostal Vladimír Putin). Bielorusko od roku 1994 nepretržite ovláda Alexander Lukašenko.

Ukrajina sa tak javí ako demokratickejšia než obaja jej susedia – ale zároveň politicky krehká, s hĺbkovým rozdelením spoločnosti medzi proruských a prozápadných voličov.

Ukrajinci v priebehu dvoch desaťročí dvakrát vyšli do ulíc, aby bránili svoje právo na slobodu a smerovanie krajiny:

Oranžová revolúcia (2004–2005):

Masové protesty po zmanipulovaných voľbách. Ľudia dosiahli zrušenie výsledku a opätovné hlasovanie. Zvolili Viktora Juščenka.

Euromajdan (2013–2014):

Protesty proti prezidentovi Janukovyčovi, ktorý odmietol podpísať zmluvu s EÚ a priklonil sa k Rusku. Po brutálnych zásahoch polície nasledovali nepokoje a Janukovyč uteká do Ruska. Následne Rusko anektuje Krym a rozbehne vojnu na Donbase.

Tieto revolúcie ukázali, že občianska spoločnosť na Ukrajine je silná – ale tiež to, aký krehký je politický systém a aký agresívny môže byť sused, ktorý má iný záujem.

Ruský vplyv: peniaze, propaganda, vojaci

Rusko sa nikdy nezmierilo s tým, že Ukrajina je nezávislá krajina mimo ruskej sféry vplyvu. Používalo (a používa) rozličné nástroje na ovplyvňovanie Ukrajiny:

- Energetický nátlak – zastavenie dodávok plynu, zvýšenie cien, vyhrážky.
- Mediálna propaganda – proruské médiá, trollovia, dezinformačné weby.
- Oligarchovia s väzbami na Kremľ – podpora proruských strán a politikov.
- Náboženský vplyv – cez Moskovský patriarchát a niektoré cirkvi.
- Priama agresia – anexia Krymu (2014), podpora separatistov na Donbase, a napokon plnohodnotná invázia (2022).

Zápas o identitu

Ukrajina bola dlhodobo jazykovo a kultúrne rozdelená:

- Západná Ukrajina – historicky bližšia Poľsku, Rakúsku-Uhorsku, katolíckej kultúre, hovoriaca prevažne ukrajinsky.
- Východ a juh – silný ruský jazyk, postsovietsky priemysel, väčšia orientácia na Rusko.
- Po roku 2014 a najmä 2022 sa však národná identita začala zjednocovať. Aj mnohí ruskojazyční Ukrajinci sa cítia ukrajinsky – a vojna ich presvedčila, že Putin nie je ich ochranca, ale agresor.

Krehká demokracia, silná vôľa

Ukrajina síce čelí korupcii, zložitým reformám a pomalému súdnictvu, ale zároveň:

- pravidelne koná voľby (medzinárodne uznávané),
- má živé médiá a opozíciu,
- a predovšetkým ľudí ochotných ísť do ulíc za svoje práva.
- Ich demokracia je mladá a skúšaná, ale živá.

Kapitola 7: Okupácia, zverstvá a zatykač na Putina

Rok 2014 znamenal pre Ukrajinu zvrät dejín. Po Oranžovej revolúcii a Euromajdane sa krajina jasne priklonila k západnému svetu – a Moskva na to zareagovala agresívne. Začala vojna, ktorá sa v roku 2022 premenila na najväčší ozbrojený konflikt v Európe od čias druhej svetovej vojny.

Anexia Krymu (2014): bez výstrelu, ale nie bez následkov

Po úteku proruského prezidenta Janukovyča Rusko v marci 2014 obsadilo polostrov Krym. Ruskí vojaci bez označení – tzv. zelení mužičkovia – prevzali kontrolu nad miestnymi inštitúciami. Nasledovalo zneužitie referendum, pri ktorom obyvatelia „rozhodli“ o pripojení k Rusku.

Medzinárodné spoločenstvo anexiu neuznalo, ale Rusko si ju udržalo silou. Pre Ukrajinu to bol šok – a začiatok niečoho ešte horšieho.

Donbas: zástupná vojna a kolaps východu

Krátko po obsadení Krymu sa rozbehli nepokoje v Donecku a Luhansku. Pod vedením proruských separatistov, podporovaných Moskvou, vznikli samozvané republiky DĽR a LĽR. Ukrajina prišla o kontrolu nad veľkou časťou priemyselného východu. Prebiehala tzv. hybridná vojna – oficiálne „miestni povstalci“, v skutočnosti však ruskí vojaci, žoldnieri a zbrane. Vojna si do roku 2022 vyžiadala vyše 14-tisíc mŕtvych.

Invázia 2022: Putinov hazard

Dňa 24. februára 2022 Rusko spustilo plnohodnotnú inváziu. Cieľ: zvrhnúť vládu v Kyjeve, nahradiť ju bábkou a rozdeliť Ukrajinu.

- Útok prišiel zo severu (cez Bielorusko), východu aj juhu.
- Prvé dni boli kritické – Rusi boli pri Kyjeve, hrozil kolaps štátu.
- Ukrajina sa však bránila nečakane efektívne, vďaka obrane hlavného mesta, mobilizácii mužov, odhodlaniu civilistov a masívnej podpore Západu (zbrane, pomoc, sankcie proti Rusku).

Zverstvá a vojnové zločiny

S inváziou prišli aj zverejnené hrôzy okupácie:

- Buča, Irpiň, Mariupol' – symboly masakrov civilistov, znásilňovania, mučenia.
- Ruské jednotky sa dopúšťali systematického násilia voči civilistom, deportácií detí, rozvratu miest.
- OSN a rôzne mimovládne organizácie zdokumentovali tisíce prípadov vojnových zločinov.

Zatykač na Putina

V roku 2023 vydal Medzinárodný trestný súd (ICC) v Haagu zatykač na Vladimíra Putina a komisárku pre práva detí (!), Mariju Lvovú-Belovú. Obaja boli obvinení z nezákonnej deportácie ukrajinských detí do Ruska. Zatykač neznamená automatické zatknutie, ale:

- Putin sa nemôže bezpečne pohybovať po krajinách, ktoré uznávajú ICC.
- Ide o silný medzinárodný signál, že zodpovednosť raz príde, hoci pomaly.

Odpoveď Ukrajiny: húževnatosť a obnova

Napriek masívnym útokom, okupácii území, úmrtiam a zničenej infraštruktúre sa Ukrajina nevzdala:

- Udržala si vládu a armádu.
- Osobnosť prezidenta Volodymyra Zelenského získala globálny rešpekt.
- Ukrajinci prejavili odvahu, jednotu a schopnosť vzdorovať aj silnejšiemu protivníkovi.
- Získali štatút kandidáta na vstup do EÚ, posilnili spoluprácu s NATO.

Cena okupácie: milióny utečencov, tisíce mŕtvych

Do roku 2024 bolo zaznamenaných viac než 20 000 civilných obetí (podľa OSN, odhadované čísla sú vyššie).

- Milióny ľudí boli vysídlené, mnohí ušli do Poľska, Nemecka, Česka, Slovenska.
- Veľká časť Ukrajiny je zničená alebo zamínovaná.
- Ekonomika padla, no pomoc zo Západu a vôľa Ukrajincov ju drží nad vodou.

Otázka budúcnosti: víťazstvo alebo zmrazený konflikt?

Konflikt sa po prvotnom šoku zmenil na opotrebovávajúcu vojnu. Ukrajina si želá navrátiť všetky územia, no silu Ruska a geopolitickú únavu sveta nemožno ignorovať.

Ak bude vôľa, zdroje a dôvera pretrvávajú, Ukrajina môže vyhrať vojensky aj morálne. V opačnom prípade jej hrozí dlhoročný zmrazený konflikt, ako to poznáme z iných oblastí (Podnestersko, Náhorný Karabach).

Kapitola 8: Kultúra a viera na Ukrajine

Ukrajina nie je len územím medzi veľkými mocnosťami, ale aj bohatou civilizáciou s vlastným jazykom, tradíciami a duchovným svetom. Jej kultúra sa formovala na križovatke medzi východom a západom, medzi pravoslávím a katolicizmom, medzi európskym racionalizmom a stepnou spiritualitou.

Jazyk: ukrajinčina nie je ruština

Základným prvkom ukrajinskej identity je ukrajinský jazyk – slovanský jazyk s vlastnou históriou, výslovnosťou, slovníkom aj gramatikou. Aj keď je podobná ruštine, ide o samostatný jazyk, približne tak ako čeština a poľština. Ukrajinčina používa vlastnú variantu cyriliky, odlišnú od ruskej.

V mnohých mestách (najmä na východe) bola ruština dominantná, ale po roku 2014 a hlavne po roku 2022 sa ukrajinčina stala vedomou voľbou vlastenectva.

Štát podporuje ukrajinské školstvo, filmy a médiá ako prostriedok obrany kultúry pred rusifikáciou.

Kresťanstvo: rozdelené korene viery

Väčšina Ukrajincov sa hlási ku kresťanstvu, ale nie pod jednu cirkev. Naopak – náboženská mapa Ukrajiny je roztrúsená, zložitá a zároveň fascinujúca. Pravoslávni kresťania tvoria väčšinu, ale sú rozdelení:

- Pravoslávna cirkev Ukrajiny (PCU) – vznikla v roku 2019, získala autokefáliu (samostatnosť) od ekumenického patriarchu v Konštantínopole.
- Ukrajinská pravoslávna cirkev Moskovského patriarchátu (UPC-MP) – formálne sa od Moskvy dištancovala, ale stále je považovaná za nástroj ruského vplyvu.
- Gréckokatolíci – východný obrad, ale v jednote s Rímom. Silní najmä v západnej Ukrajine, najmä v Ľvove.

Menšiny tvoria rímski katolíci, protestanti, židia, moslimovia (najmä Krymskí Tatári).

Náboženstvo je v Ukrajine živé, ale zároveň pluralitné – ľudia chodia do kostola, no zároveň si uchovávajú ľudové a rodinné zvyky.

Ľudová kultúra: výšivky, piesne a svadby

Ukrajinská kultúra je bohatá na farby, spev a symboliku:

- Vyšyvanka – tradičná výšivka s regionálnymi vzormi, nosí sa pri sviatkoch aj protestoch ako symbol identity a odporu.
- Hudba a spev – mnohé piesne majú hlboké korene a rozprávajú o láske, vojne, domove.
- Tanečné súbory a slávnosti – svadby, žatvy, Vianoce a Veľká noc sú plné tradičných tancov a jedál.

Populárne sú aj kultúrne festivaly (napr. v Ľvove, Kyjeve či Odeze), ktoré spájajú folklór s modernou tvorbou.

Ukrajina má dlhú tradíciu ľudovej hudby, výšiviek a tancov, no jej kultúrna identita sa dostala do širšieho povedomia aj vďaka moderným dielam. Príkladom je piesňová senzácia „Štefánia“ od skupiny Kalush Orchestra, ktorá zvíťazila na Eurovízii 2022 a stala sa hymnou odporu a spolupatričnosti. Kombinuje tradičné ukrajinské melódie s moderným rapom, čím stelesňuje ducha novej generácie Ukrajincov, ktorí sa nevzdávajú tradície, ale zároveň hľadajú dopredu.

Literatúra, film, umenie

Medzi najväčších autorov patrí Taras Ševčenko – básnik, maliar, symbol ukrajinskej kultúry a odporu proti cárizmu.

V 20. storočí sa literatúra delila na tú, čo bola doma (a pod dozorom režimu), a tú v emigrácii.

Po roku 1991 aj po 2022 vzniká nová literatúra vojny a pamäti, často napísaná mladými autormi, ktorí prežili okupáciu alebo boje.

Ukrajinská kinematografia sa rozvíja, najmä dokumenty a krátke filmy, často podporované štátom aj zahraničnými partnermi.

Ukrajina nie je Rusko: kultúrna samostatnosť

Ruská propaganda sa dlho snažila presvedčiť svet, že Ukrajinci a Rusi sú jeden národ. Realita však ukazuje rozdielnú cestu: Iný jazyk, iné dejiny, iná cirkev, iné hodnoty.

Kým Rusko sa v 21. storočí uzatvára do izolácie a autoritárstva, Ukrajina sa otvára svetu a hľadá si vlastné miesto v Európe.

V kultúre je to zrejmé – Ukrajinci si vážia slobodu prejavu, umenie ako odraz pravdy a právo na vlastný hlas.

Kapitola 9: Osobnosti Ukrajiny

Dejiny Ukrajiny sú plné výrazných postáv – vodcov, mysliteľov, umelcov, bojovníkov za slobodu aj hrdinov bežného života. Niektorí sú uctievaní, iní kontroverzní, ale všetci zanechali stopu.

Taras Ševčenko (1814–1861) – hlas národa

Pravdepodobne najznámejší Ukrajinec všetkých čias, básnik, maliar a symbol národného prebudenia. Pochádzal z roľníckeho prostredia, bol nevoľníkom, no vďaka podpore priateľov sa dostal na umeleckú akadémiu v Petrohrade. Jeho verše (najmä zbierka Kobzar) sa stali duchovnou základňou ukrajinskej identity. Kritizoval cárizmus a útlak, za čo bol viackrát väznený a vyhnaný.

Stepan Bandera (1909–1959) – bojovník alebo terorista?

Jedna z najkontroverznejších postáv ukrajinských dejín. Bandera bol vodca Organizácie ukrajinských nacionalistov (OUN), ktorá bojovala za nezávislý ukrajinský štát, najprv proti Poľsku, neskôr proti ZSSR aj nacistickému Nemecku. Počas 2. svetovej vojny sa odtrhla radikálnejšia frakcia – OUN-B (Bandera) – ktorá bola pripravená viesť partizánsku vojnu. Sovietsky naratív ho označoval za fašistu a kolaboranta, no jeho priamy podiel na zverstvách je stále historicky diskutovaný. Bol však istý čas väznený aj v nemeckom koncentračnom tábore. V západnej Ukrajine je považovaný za symbol odporu proti sovietskej okupácii. V roku 1959 ho v Mníchove zavraždila KGB. Na západe je jeho meno často zneužívané ruskou propagandou, ktorá z neho robí „nacistu“, pričom ignoruje komplexný kontext doby.

Lesja Ukrajinka (1871–1913) – poetka a feministka

Narodená ako Larysa Kosach. Významná poetka, dramatická autorka, intelektuálka a bojovníčka za ženské práva, písala po ukrajinsky v čase, keď bola ukrajinjina zakazovaná. Jej diela boli hlboké, symbolické a kultúrne vzdorujúce ruskej dominancii. Bojovala aj s tuberkulózou, ktorá ju nakoniec pripravila o život.

Mychajlo Hruševskij (1866–1934) – historik a politik

Jeden z najvýznamnejších ukrajinských historikov a autor syntézy ukrajinských dejín ako osobitného vývoja (a nie ruského prívesku). Viedol Ukrajinskú centrálnu radu počas krátkeho obdobia nezávislosti v roku 1917–1918. Po návrate k sovietskej moci bol odstrčený a neskôr zomrel za podozrivých okolností.

Andrij Ševčenko (nar. 1976) – futbalová legenda

Bývalý útočník AC Miláno, Chelsea a reprezentácie Ukrajiny, víťaz Zlatej lopty (Ballon d'Or) v roku 2004. Neskôr pôsobil aj ako tréner národného tímu. Dodnes patrí k najznámejším Ukrajincom mimo politiky či kultúry.

Volodymyr Zelenskyj (nar. 1978) – komik, prezident, vojnový vodca

Pôvodne herec a komik, známy vďaka seriálu Sluha národa, kde hral učiteľa, ktorý sa náhodou stane prezidentom. V roku 2019 sa stal prezidentom v skutočnosti – a v roku 2022 čelil najťažšej výzve: ruskej invázii.

- Odmietol opustiť Kyjev a stal sa symbolom odporu a odvahy.
- Dokázal mobilizovať svetovú podporu Ukrajiny cez jasné a emotívne prejavy.
- Hoci čelí aj kritike, jeho postoj v prvých mesiacoch vojny zmenil obraz Ukrajiny v očiach sveta.

Ďalšie známe osobnosti:

Ivan Franko – spisovateľ, politik, filozof.

Serhij Žadan – súčasný básnik a aktivista, známy aj mimo Ukrajiny.

Lina Kostenko – poetka, disidentka a obľúbená hlas kritického myslenia.

Bohdan Stupka – herec známy aj z medzinárodných filmov.

Jamala – speváčka, víťazka Eurovízie 2016, pieseň o deportácii krymských Tatárov.

Ukrajina má mnoho tvárí a hlasov, ktoré vytvárali jej identitu a prenášali ju cez obdobia útlaku, vojny aj slobody. Často ich prenasledovali, umlčali alebo zabudli – no dnes sú opäť viditeľní a počuteľní. Na Ukrajine sa narodil napríklad aj Peter Bondra či Mila Kunis.

Kapitola 10: Budúcnosť zničenej a zadĺženej krajiny

Ukrajina v roku 2025 stojí na najťažšom rázcestí vo svojich moderných dejinách. Krajina s hlbokou kultúrou, strategickou polohou a odolným obyvateľstvom je zničená vojnou, zaťažená dlhmi, no stále plná nádeje.

Fyzická obnova – mestá, cesty, elektrina

Od začiatku plnej invázie Ruska v roku 2022 bola zdevastovaná infraštruktúra vo viac než 10 oblastiach – najmä v Donbase, Charkove, Chersone a Záporoží. Niektoré mestá (ako Mariupol') boli prakticky vymazané z mapy.

Bude treba desaťročia rekonštrukcie: domy, nemocnice, školy, elektrické siete, železnice, vodovody.

Cestná sieť a dopravná infraštruktúra, ktorú zničila armáda alebo sabotéri, si vyžiada miliardové investície.

Odmínovanie rozsiahlych oblastí patrí medzi najpomalšie a najnebezpečnejšie fázy obnovy.

Ekonomika – dlh, zahraničná pomoc a možný rast

Ukrajina má obrovský zahraničný dlh, avšak časť z neho jej bola dočasne odpustená alebo zmrazená. Krajina je veľmi závislá od medzinárodnej pomoci – od vojenskej po humanitárnu a rozvojovú.

Západné krajiny (najmä EÚ a USA) sľubujú veľké investičné programy, podobné povojnovému Marshallovmu plánu.

Rozvoj by mohli priniesť sektory ako poľnohospodárstvo, IT, energetika (napr. veterné farmy, jadrová energia) a výstavba.

Prípadné členstvo v EÚ by mohlo priniesť nové trhy, pravidlá aj stabilitu, ale zároveň nároky na reformy.

Obnova spoločnosti – trauma, migrácia, návraty

Vojna spôsobila masívny odliv obyvateľstva:

Milióny odišli do Poľska, Nemecka, Česka či iných krajín.

Niektorí sa vracajú, iní zostávajú v zahraničí – pre Ukrajinu je to strata pracovnej sily, ale aj možnosť návratu skúseností a kapitálu.

Spoločnosť zároveň prechádza kolektívnou traumou: smrť, straty, znásilnenia, deportácie detí, mučenie, život v pivniciach. Psychologická a sociálna obnova si vyžiada dlhodobé programy.

Politika – demokratická cesta alebo únava?

Ukrajina bola vždy krehkou demokraciou s výkyvmi medzi reformistami a oligarchami. Vojna však posilnila občiansku spoločnosť a dôveru v armádu.

Ak sa udrží demokratické smerovanie a nezávislosť od Ruska, môže sa z Ukrajiny stať silná východná brána Európy.

Na druhej strane hrozí únava voličov, korupcia, rast extrémizmu či politická polarizácia – najmä po vojne, keď opadne momentálne zjednotenie.

Identita – „už nikdy späť“

Vojna posilnila ukrajinskú národnú identitu. Mnohí občania sa úplne odklonili od ruštiny, opustili proruské postoje a prijali ukrajinčinu, vlastné dejiny a európsku orientáciu.

Kultúra, vzdelávanie, jazyk a história sa prepisujú smerom k samostatnosti a sebavedomiu.

Ukrajina už pravdepodobne nikdy nebude bratským národom Ruska – ak niekedy vôbec bola.

Ukrajina je dnes zničená, ale nie porazená. Bojuje na viacerých frontoch – vojenskom, ekonomickom, kultúrnom, politickom i duševnom. Je to krajina s otvorenými ranami, no aj s odvahou postaviť sa na nohy.

Budúcnosť Ukrajiny bude ťažká, no nie je beznádejná. Mnohí jej veria viac než kedykoľvek predtým – a práve v tom je jej sila.

Kapitola 11: Kto sú Ukrajinci?

Ukrajinci sú národ, ktorý prežil stáročia bojov, nadvlád, rozdelení a hladomorov, a predsa si zachoval svoju identitu, jazyk, pracovitosť a kultúru. V 21. storočí ich vojna s Ruskom zviditeľnila vo svete, no ich príbeh je oveľa hlbší a dlhší než len roky bojov.

Obilnica Európy – krajina úrodnej černoze

Ukrajina patrí medzi najúrodnejšie regióny planéty. Černozem pokrývajúca veľkú časť krajiny je ideálna na pestovanie obilia, slnečnice, kukurice a repky. Ešte pred vojnou bola Ukrajina jedným z najväčších svetových exportérov pšenice, jačmeňa a olejní. Ukrajinské obilie bolo kľúčové najmä pre krajinách Blízkeho východu a Afriky, kde jeho výpadok spôsobil hlad a infláciu. Aj počas vojny sa ukrajinskí poľnohospodári usilujú zasievať a žať – často pod hrozbou mín, bombardovania či okupácie. Ukrajinci nie sú len roľníci, ale s poľnohospodárstvom sú hlboko spätí historicky, kultúrne i ekonomicky.

Jazyková zložitosť – viac než ukrajinčina

Mnohí Ukrajinci ovládajú viac ako jeden jazyk:

- Ukrajinčina je štátny jazyk, s hlbokými koreňmi, inou výslovnosťou i písaním než ruština.
- Ruštinu stále ovláda veľa ľudí, najmä na juhovýchode a v mestách – niektorí z praktických dôvodov, iní z historickej zotrvačnosti.
- Ďalej sa hovorí po poľsky, rumunsky, maďarsky, najmä v pohraničných oblastiach.
- Mladšia generácia ovláda angličtinu čoraz lepšie, aj kvôli IT sektoru a migrácii.

Jazyk tu nie je len dorozumievací prostriedok – je to otázka identity, vplyvu a postoja k Rusku.

Rozdelený národ, ktorý zjednocuje vojna

Ešte pred rokom 2014 bola Ukrajina politicky aj kultúrne rozdelená:

- Západ krajiny inklinoval k Európe, národnému povedomiu a ukrajinčine.
- Východ mal historicky silnejšie väzby na Rusko, Sovietsky zväz a ruskojazyčné médiá.

Vojna však tieto rozdiely z veľkej časti zmietla zo stola. Ľudia, ktorí možno predtým ani netvrdili, že sú „Ukrajinci“, dnes bojujú za Ukrajinu – bez ohľadu na jazyk. Vzniká nové národné povedomie založené na skúsenosti odporu, nie len na historických hraniciach.

Kultúra a tradície – silné regionálne korene

Ukrajinská kultúra je farebná mozaika zvykov, výšiviek, tancov, spevov a sviatkov:

- Každý región má vlastné ornamenty, recepty, ľudové piesne i zvyky.
- Kuchyňa (ako boršč, vareniky, holubky) je domáca, sýta a zakorenená v roľníckom životnom štýle.
- Ortodoxná a gréckokatolícka viera je spojená s liturgiou, pôstmi a cirkevnými sviatkami, často prepájaná s folklórom.
- Významnú úlohu hrajú aj tanečné a spevácke súbory, ktoré si udržiavajú tradičné prvky aj v modernej podobe.

Aj v čase vojny sa kultúra stala zdrojom vnútornej sily, jednoty a dôstojnosti.

Vodcovia a osobnosti zo srdca Sovietskeho zväzu

Aj keď bola Ukrajina dlho „len zväzová republika“, mnohí vodcovia ZSSR a kľúčové osobnosti pochádzali z Ukrajiny:

- Nikita Chruščov, ktorý viedol ZSSR po Stalinovej smrti a daroval Krym Ukrajine, sa narodil na hranici medzi Ukrajinou a Ruskom.
- Leonid Brežnev, dlhoročný generálny tajomník, pochádzal z Dnipra.
- Mnohí sovietski generáli, vedci, kozmonauti či umelci mali ukrajinský pôvod, no boli vnímaní ako „sovietski“.

Ukrajinci teda vytvárali aj Sovietsky zväz, ale dnes sa od neho vedome odpájajú – ideovo, kultúrne i symbolicky.

Odolný a otvorený národ

Ukrajinci sú tvrdohlaví, hrdí, no zároveň otvorený národ. Vedia si pomôcť v ťažkých časoch, zorganizovať komunitu, obranu, pohreb i protest.

Sú európski a východní zároveň, poľnohospodári aj programátori, vojaci i matky, speváci ľudových piesní aj nositelia Nobelovej ceny za mier.

Kapitola 12: Veľkomestá Ukrajiny (nad 200 000 obyvateľov)

Ukrajina nie je len krajinou polí a dedín – je aj krajinou veľkých miest. Mnohé z nich majú dlhú históriu, špecifickú atmosféru a dôležité postavenie – nie len v rámci Ukrajiny, ale aj v bývalom Sovietskom zväze. Viaceré ukrajinské veľkomestá boli kedysi priemyselnými, kultúrnymi či akademickými centrami celého ZSSR.

Kyjev – hlavné mesto a duchovné centrum

- Viac ako 2,5 milióna obyvateľov (pred vojnou).
- Jedno z najstarších miest východnej Európy, historická metropola Kyjevskej Rusi.
- Centrum kultúry, politiky, školstva, viery aj obrany.
- V sovietskej ére bol Kyjev tretím najväčším mestom ZSSR po Moskve a Leningrade.
- Je symbolom nezávislosti, odporu a modernizácie.

Charkov – priemyselný gigant a univerzitné mesto

- Pred vojnou: takmer 1,5 milióna obyvateľov.
- Bývalé hlavné mesto Ukrajinskej SSR v rokoch 1919 – 1934.
- Významné priemyselné a vedecké centrum, známe fabrikami na traktory, tanky či lietadlá.
- Domov viacerých prestížnych univerzít a výskumných ústavov.
- Po roku 2022 silne poškodený vojnou, no duch mesta nepadol.

Odesa – perla pri Čiernom mori

Viac než 1 milión obyvateľov.

- Prístavné a multikultúrne mesto, kedysi významný prístav cárskeho Ruska i Sovietskeho zväzu.
- Vyniká architektúrou, humorom a umením.
- Mesto známe svojou židovskou komunitou, operou a námorníctvom.
- Strategický cieľ Ruska v konflikte, no doteraz si udržalo slobodu.
- Odesa je tiež domovom pre veľmi špecifický humor, zameraný na židovstvo a zbojníctvo.

Dnipro – srdce ukrajinského priemyslu

- Takmer 1 milión obyvateľov.
- V sovietskej ére uzavreté mesto kvôli výrobe rakiet a zbrojárstva.
- Dnes centrum metalurgie, vesmírneho výskumu a logistiky.
- Zohráva kľúčovú rolu v obrane i zásobovaní počas vojny.

Zápороžie – oceliarstvo, Dneper a kozáci

- Približne 700 000 obyvateľov.
- Významná oceliarska a energetická metropola, blízko Záporožskej jadrovej elektrárne.
- Historicky spojené s Záporožskou Sičou – domovom kozákov.
- V súčasnosti v blízkosti frontovej línie, vystavené ostreľovaniu a hrozbám.

Ľvov – brána na Západ

- Viac než 700 000 obyvateľov.
- Historicky rakúsko-uhorské mesto, s európskou architektúrou a kultúrnym duchom.
- Po roku 2014 sa stalo logistickým, humanitárnym a únikovým centrom.
- Dôležité kultúrne a intelektuálne centrum, známe univerzitami a múzeami.

Mykolajiv, Vinnycia, Mariupol', Kryvyj Rih, Ternopil a ďalšie

Mykolajiv – významný lodný priemysel, vystavený vojne.

Vinnycia – administratívne a dopravné centrum s relatívnym pokojom.

Mariupol' – zničený a okupovaný, kedysi polmiliónové mesto pri Azovskom mori.

Kryvyj Rih – dôležité priemyselné mesto (prezident Zelenskyj odtiaľ pochádza).

Ternopil, Ivano-Frankivsk, Černivci, Sumy, Čerkasy, Kremenčuk – každé má regionálny význam, svoju univerzitu, nemocnice a charakter.

Všetky tieto mestá majú viac než 200 000 obyvateľov, často vlastnú kultúrnu identitu a veľký vplyv na fungovanie štátu.

Mestá ako symboly

Mestá Ukrajiny sú dnes nielen sídlami, ale aj symbolmi:

Kyjev – nepoddajnosť.

Charkov – východ, ktorý sa nevzdal.

Odesa – brána do sveta, ktorú treba uchrániť.

Mariupol' – mučeníctvo.

Ľvov – európske zázemie.

Tieto mestá sa spolu so svojimi obyvateľmi stávajú piliermi ukrajinskej identity, obrany aj budúcnosti.

Kapitola 13: Mier

Mier – slovo, ktoré v súčasnej Ukrajine znie s bolesťou, nádejou i nedôverou. Po rokoch plnohodnotnej vojny a po desaťročí hybridných zásahov je otázka mieru viac než len diplomacia – je to otázka spravodlivosti, bezpečnosti a budúcnosti. Ale čo vlastne znamená mier pre zúčastnené strany? A ako sa dá porovnať s historickými precedensmi?

Mier podľa Ukrajincov

Pre väčšinu Ukrajincov nie je mier len zastavenie bojov, ale obnovenie kontroly nad vlastným územím a spravodlivosť pre obeť. Ukrajinci vo veľkej väčšine odmietajú:

- uznanie ruskej okupácie Krymu a časti Donbasu,
- „mier výmenou za územie“,
- návrat k „bratským vzťahom“ s Moskvou.

Ich predstava mieru je triezva, vychádzajúca z historickej skúsenosti: Rusko nedodržiava dohody, a preto mier musí znamenať slobodu rozhodovať o vlastnej budúcnosti, bezpečnostné záruky a odchod agresora.

Mier podľa Ruska

Ruské vedenie opakovane tvrdí, že chce mier – ale podmienky, ktoré ponúka, sú v skutočnosti kapituláciou Ukrajiny:

- uznanie okupovaných území ako ruských,
- „neutralita“ Ukrajiny (tzn. zákaz vstupu do EÚ a NATO),
- reštrikcie voči ukrajinskej armáde i kultúre.

Pre Kremľ je „mier“ často nástrojom, ako získať čas na ďalšiu agresiu, podobne ako tomu bolo po dohodách v Minsku. Mier v ruskom podaní tak nie je cieľ, ale stratégia podmanenia.

Chamberlain, Churchill a dnešok

Podobne ako Neville Chamberlain v roku 1938 veril, že ústupky Hitlerovi prinesú mier („peace for our time“), aj dnes mnohí veria, že prijatím ruských požiadaviek sa Ukrajina zachráni. No ako ukázali dejiny, ústupky agresorovi len povzbudzujú ďalšie požiadavky a vojny.

Winston Churchill pochopil, že cena za mier môže byť sloboda iných národov – a napokon aj vlastná. Jeho slová o tom, že si niektorí vyberú medzi hanbou a vojnou, a po hanbe dostanú aj vojnu, sú aktuálne aj dnes.

Sudety a Donbas

Odstúpenie Sudet Hitlerovi viedlo k rozkladu Československa a nakoniec k vojne. Podobne, odstúpenie časti Donbasu Rusku by:

- podryvalo dôveru v medzinárodné právo,
- vytváralo precedens pre ďalšie anexie,
- motivovalo Rusko k ďalšiemu tlaku na Ukrajinu alebo iné štáty (napr. Moldavsko, Pobaltie).

Podobnosť s Gruzínskom

V roku 2008 Rusko vtrhlo do Gruzínska, vyvolalo krátku vojnu a následne fakticky odrezalo regióny Abcházsko a Južné Osetsko. Svet reagoval slabým nesúhlasom, a výsledkom bola:

- zmrazená okupácia,
- strata kontroly nad územím,
- motivácia pre ďalšiu ruskú expanziu.

Tento prípad je varovaním, že ak sa agresia neodsúdi a neodstráni, opakuje sa.

Racionálne ciele vs. paranoja a nenávisť

Ukrajina bojuje za prežitie, slobodu a územnú celistvosť – ciele, ktoré sú pochopiteľné a opierajú sa o medzinárodné právo.

Rusko naopak často argumentuje:

- „ochranou ruský hovoriacich“ (aj keď ich bombarduje),
- bojom proti „nacizmu“ (aj keď má doma autoritársky režim),
- paranojou zo Západu, NATO a LGBT agendy.

Tieto tvrdenia často nie sú racionálne, ale emocionálne, založené na propagande, historických resentimentoch a pseudonáboženskej ideológii. Namiesto bezpečnostných cieľov ide o identitárny konflikt, kde sa ukrajinská existencia považuje za „proti-ruskú“.

Cesta k mieru

Skutočný mier nebude rýchly ani jednoduchý. Bude si vyžadovať:

- víťazstvo pravdy nad lžou,
- vôľu brániť slobodu, aj keď to bolí,
- zmenu myslenia na oboch stranách hranice.

Mier nie je len podpis na papieri. Je to stav, kde si Ukrajinci nemusia vyberať medzi slobodou a prežitím. Taký mier si želajú – a taký si zaslúžia.

Kapitola 14: Geografia Ukrajiny – krajina medzi horami, morom a stepou

Ukrajina patrí medzi najväčšie krajiny Európy. Jej rozloha (vyše 600 000 km²) je väčšia než územie Francúzska či Nemecka. Je to krajina kontrastov – vysoké pohoria aj nekonečné stepi, husté lesy aj polosuché oblasti, prístup k dvom moriam aj vplyv veľkých riek. Geografia Ukrajiny významne ovplyvnila jej históriu, hospodárstvo, aj prebiehajúce konflikty.

Karpaty a Zakarpatsko

Na západe krajiny sa dvíhajú Karpaty, ktoré prechádzajú aj cez Slovensko a Rumunsko. Najvyšším vrchom Ukrajiny je Hoverla (2 061 m n. m.), nachádzajúci sa v pohorí Čornohora. Oblasť je známa horskou prírodou, lesmi, pastvinami a ľudovou architektúrou.

Zakarpatská Ukrajina, ktorá patrila v medzivojnovom období k Československu, má zvláštnu históriu a kultúru. Obyvateľstvo je tu pestré: okrem Ukrajincov aj Maďari, Rusíni, Slováci či Rumuni. Región je často považovaný za jedno z najmalebnejších a zároveň najchudobnejších území krajiny.

Rieky a vodné zdroje

Najdôležitejšou riekou Ukrajiny je Dneper (Dnipro), ktorý pramení v Rusku, preteká cez Kyjev a ústí do Čierneho mora. Rieka má zásadný význam pre zásobovanie vodou, energetiku aj poľnohospodárstvo. Ďalšie významné rieky sú Dnester, Južný Bug, Siverský Donec a hraničný Dunaj na juhozápade.

Krym má chronický problém s pitnou vodou, najmä po anexii v roku 2014, keď bola uzavretá Severnokrymská vodná cesta, ktorá privádzala vodu z Dnepra. Počas vojny sa tento problém ešte zhoršil – zásobovanie sa čiastočne obnovilo len po okupácii oblasti okolo Chersonu.

Nerastné bohatstvo a strategické suroviny

Východ Ukrajiny, najmä oblasti okolo Donbasu (Doneck a Luhansk), bol tradičným ťažobným a priemyselným centrom. Ťažila sa tu ropa, plyn, uhlie, železná ruda, mangan a iné kovy.

V mori okolo Krymu – najmä v Čiernom mori – sa objavili bohaté zásoby plynu a ropy, ktoré sa stali ďalším dôvodom, prečo si Rusko túto oblasť nárokuje. Vojna tak nie je len o území, ale aj o energetickú budúcnosť regiónu.

Lesy, poľnohospodárstvo a pôda

Ukrajina má obrovské poľnohospodárske plochy, a preto sa jej často hovorí obilnica Európy. Pestuje sa tu pšenica, kukurica, slnečnica, repka, ale aj cukrová repa či jačmeň. Podnebie a pôda (najmä černoziem) sú pre to mimoriadne priaznivé.

Zalesnené oblasti sa nachádzajú najmä na západe (Karpaty), severe (Polesie) a časti stredného pásma. Mnohé lesy boli ťažko postihnuté počas vojny (delostrelecké útoky, požiare), ale aj počas obdobia černobyľskej havárie.

Rádioaktívne oblasti – Černobyľ a Zóna

Sever Ukrajiny v okolí mesta Černobyľ (oblastná časť Kyjevskej oblasti) bol silno zasiahnutý haváriou jadrovej elektrárne v roku 1986. Dnes ide o uzavretú Zónu, kde prebiehajú vedecké výskumy, turistické exkurzie, ale aj špekulácie o divokej prírode, ktorá sa tam vrátila bez ľudí. Rádioaktivita stále pretrváva v pôde, vode i lesoch, a aj keď sa časti oblasti otvárajú, ide o trvalo poznačené územie. Počas ruskej invázie bola Zóna krátko okupovaná a niektorí vojaci sa vystavili rádioaktívnemu prachu pri kopaní zákopov.

Čierne a Azovské more

Ukrajina má prístup k dvom moriam:

- Čierne more – väčšie, hlbšie, cez Bospor spojené so Stredozemným morom. Strategický význam pre obchod a námorníctvo.
- Azovské more – menšie, plytšie, oddelené Kerčským prielivom. Málo slané, náchylné na znečistenie.

Obe moria boli dôvodom pre vybudovanie prístavov ako Odesa, Mariupol', Berdjansk. Počas vojny sa Azovské more takmer úplne dostalo pod kontrolu Ruska. Ukrajina sa však snaží získať späť prístup k námornému exportu, najmä vďaka dohodám s Tureckom.

Ostrov

Najznámejším ukrajinským ostrovom je Hadí ostrov (Zmiinyj ostrov) v Čiernom mori, ktorý sa stal symbolom odporu, keď obrancovia pri ruskej invázii odmietli kapitulovať. Ostrov má strategickú polohu pri morskej hranici s Rumunskom a bol viackrát ostreľovaný, bombardovaný a znovu obsadzovaný.

Geografia Ukrajiny určuje jej strategickú hodnotu, surovinový potenciál, poľnohospodársku silu, aj zraniteľnosť. Krajina medzi morom a horami, medzi černozeťou a rádioaktívnym prachom, medzi lesom a stepou – to je Ukrajina. Rozmanitá, ale spojená. A hoci má jej územie veľa jaziev, stále z neho vychádza život.

Kapitola 15: Medzi Moskvou a Tiraspolom: Porovnanie dvoch režimov

Na prvý pohľad sa môže zdať, že medzi Putinovým Ruskom a Podnesterskou Moldavskou republikou (Podnesterskom) je zásadný rozdiel – jedno je obrovská jadrová veľmoc, druhé neuznaný pás územia medzi Moldavskom a Ukrajinou. No v spôsobe vlády, manipulácii verejnosti, kultúrnej symbolike i zahraničnopolitických cieľoch nachádzame množstvo spoločných črt. A zároveň vidíme varovný rozdiel – kam až sa dá dôjsť, ak sa zastaví čas.

Putinovo Rusko: hybrid medzi diktatúrou a impériom

Moderné Rusko pod vedením Vladimira Putina je autoritatívny režim s centralizovanou mocou, silnou tajnou službou, kontrolou médií a potlačovaním opozície. Počiatkové ilúzie o modernizácii a ekonomickom rozvoji sa s príchodom vojny zmenili na agresívny revanšizmus, ktorý tvrdí, že Západ chce Rusko zničiť a že len silná ruka ho môže ochrániť.

Pre Ukrajinco aj nás v strednej Európe je tento režim:

- bezpečnostnou hrozbou (prezident Kiska kedysi povedal, že „Putin testuje našu pripravenosť“),
- zdrojom hybridných útokov (dezinformácie, kyberútoky, ovplyvňovanie volieb),
- morálnym protikladom (štátne lži, glorifikácia násilia, útlak).

Rusko sa zároveň prezentuje ako nástupca ZSSR, ale bez jeho ideologických vízií – nahrádza ich pravoslávny nacionalizmom, sovietskymi symbolmi a obrazom „večného ohrozenia“.

Podnestersko: zamrznutý Sovietsky zväz

Podnesterská Moldavská republika je de facto nezávislý štát, ktorý neuznáva žiadna krajina OSN (ani samotné Rusko). Nachádza sa na východnom brehu Dnestra a odtrhla sa od Moldavska v roku 1992 po krátkej vojne. Odvtedy žije v politickej a časovej izolácii.

Tiraspol – hlavné mesto Podnesterska – je prezývané:

- „Skanzen ZSSR“ – na uliciach stoja sochy Lenina, červeno-zelené zástavy s kosákom a kladivom, sovietske heslá o práci a vlasti,
- „Severná Kórea Európy“ – funguje tu tvrdá cenzúra, tajná polícia, represiou udržiavaný poriadok,
- „biela zóna“ pre zločincov – krajina je známa ako raj pre pašovanie zbraní, ľudí a tabaku.

Režim tu formálne zakladá legitimitu na referende, kde obyvatelia požadujú pripojenie k Rusku. Realita je však kontrolovaná úzkou elitou, často napojenou na ruské a miestne oligarchické štruktúry.

Spoločné črty

- Silná nostalgia po ZSSR
- Zneužívanie „mieru“ ako zámienky pre okupáciu
- Manipulácia jazykom, históriou a náboženstvom
- Snaha umlčať opozíciu a alternatívne názory

Prečo Podnestersko zaujíma Ukrajincov

Počas vojny sa objavila obava, že Rusko otvorí druhý front práve cez Podnestersko – odtiaľ by mohol hroziť útok na Odesu. Ukrajina sleduje túto enklávu pozorne, keďže sa tam nachádza ruská posádka, aj keď len symbolická.

Okrem toho je Podnestersko živým príkladom toho, ako vyzerá „rusky svet“, ak mu nekladieme odpor: zastavený čas, prázdne heslá, bieda a ticho.

Medzi Moskvou a Tiraspolom neleží len geografická vzdialenosť, ale celý spektrum autoritárstva. Rusko je stále aktívny hráč, ktorý mení pravidlá. Podnestersko je memento – zrkadlo toho, čo sa stane, keď sa vzdáme slobody v mene „poriadku“. Pre Ukrajinu sú obe hrozbou – jedna kvôli sile, druhá kvôli ideológii.

Kapitola 16: Prežiť, tvoriť a vynájsť sa – ukrajinská odolnosť

Ukrajina nie je len krajinou, ktorá bojuje. Je aj krajinou, ktorá prežíva, tvorí a vynaliezavo odpovedá na extrémne podmienky. Východná Európa zažila mnoho otrasov, ale máloktorý národ si počas krátkeho času prešiel toľkými tragédiami a pritom si zachoval schopnosť kultúrneho, technologického i ľudského prežitia. Ukrajinci dnes ukazujú svetu, čo znamená odolnosť.

Improvizácia ako národná vlastnosť

Od čias Sovietskeho zväzu si Ukrajinci zvykli žiť v prostredí, kde sa veľa vecí „zohňalo“, upravovalo alebo nahrádzalo. Tento zvyk sa nezlomil ani počas vojny. Mnohí vojaci začali používať vybavenie, ktoré nie je armádne, ale je upravené tak, aby poslúžilo: upravené drony, vojenské oblečenie prešité zo starých kabátov, maskovacie siete upletené starými ženami v komunitných centrách.

Technológie na strane obrany

Ukrajina patrí medzi technologicky prekvapivo pokročilé krajiny. Už pred vojnou sa preslávila systémom Diia, vďaka ktorému je možné vybaviť množstvo úradných vecí cez aplikáciu v mobile. Počas vojny sa digitalizácia zrýchlila: aplikácie pre varovanie pred náletmi, mapy bezpečných koridorov, komunikácia medzi jednotkami v reálnom čase.

Jednotlivci a malé tímy dokázali vyrobiť 3D tlačené súčiastky, upravené Starlink modemy, softvér pre bezpilotné lietadlá a vlastné obranné systémy. Ukrajinská improvizácia sa stala exportovateľnou inováciou.

Umenie v ruinách

Aj pod bombami sa hrá divadlo. Aj vo vyhorených školách sa organizujú čítania poézie. Ukrajinské umenie sa nezastavilo – len sa presunulo do zákopov, krytov, stanových táborov. Mnoho výtvarníkov zachytáva vojnu cez výstavy, ilustrácie, street art, ktorý zmeniť zničenú fasádu na výpoveď. Filmári dokumentujú, hudobníci komponujú, básnici píšú.

Niektoré umelecké projekty priamo zachraňujú – napríklad keď výťažok z koncertu ide na pomoc nemocniciam. Iné sú pamätníky pre budúcnosť, keď už nezostane nič len obraz, báseň a spomienka.

Deti, ženy, seniory – tichí hrdinovia

Odpor nie je len na fronte. Staré mamy, ktoré pletú siete z obnosených látok. Deti, ktoré recitujú verše v pivniciach. Seniorky, ktoré si pamätajú nacistickú i sovietsku okupáciu a varujú pred ich opakovaním.

Ženy, ktoré vedú nemocnice, starajú sa o deti a zároveň zásobujú dobrovoľnícke siete. Chlapci, ktorí sa vo veku 18 rokov stávajú vojakmi, ale zároveň sú aj psychológmi pre svojich kamarátov. Odolnosť je roztrúsená po celej krajine – a má mnoho tváří.

Zásadný kontrast: nedostatky vs. život

Ukrajina je dnes miestom, kde sa v zničených mestách objavujú zeleninové záhradky, v zákopoch vznikajú spevy a na miestach bývalých trhov sa organizujú humanitárne výmeny. Tento kontrast medzi smrťou a prežitím je šokujúci, ale ukazuje silu ľudskej vôle.

Ukrajine nejde len o víťazstvo – ide jej o zachovanie tváre, jazyka, identity. To je to, čo udržiava národ na nohách – nielen zbrane, ale aj to, čo držia vo svojich hlavách a srdciach.

100 zaujímavostí o Ukrajine a Ukrajincoch

1. V ukrajinčine sa hlavné mesto volá Kyjiv, nie „Kiev“, čo je transliterácia z ruštiny. Toto rozlíšenie sa stalo politickým a kultúrnym symbolom nezávislosti.
2. Socha „Matka vlasť“ (ukr. Batkivščyna-Maty) v Kyjeve je vyššia než Socha slobody v New Yorku. Ide o jeden z najväčších monumentov v Európe.
3. Územie dnešnej Ukrajiny bolo dlhé roky pod vplyvom mongolskej Zlatej Hordy, čo ovplyvnilo vývoj Kyjevskej Rusi, hospodárstvo i kultúru.
4. Historický štát Kyjevská Rus bol základom pre neskoršie národné identity Ukrajiny, Ruska aj Bieloruska – no Kyjev bol jej centrom.
5. Územím dnešnej Ukrajiny prešli mnohé kmene: Góti, Huni, Avari, Slovania, Pečenehovia, Kumáni, Bulhari či Maďari.
6. Volodymyr I. z Kyjevskej Rusi uvažoval o viacerých náboženstvách pre svoj ľud – islam odmietol pre zákaz alkoholu. Nakoniec prijal pravoslávie z Byzancie.
7. Po páde Konštantínopolu v roku 1453 sa Moskva začala vnímať ako „Tretí Rím“. Ukrajina sa ocitla medzi novými imperiálnymi ambíciami.
8. Počas nestabilného obdobia v Rusku („Time of Troubles“) na začiatku 17. storočia sa ukrajinské územia dostali do zorného poľa Poľska a vznikli nové kozácke štruktúry.
9. Bohdan Chmelnický viedol v 17. storočí povstanie proti Poľsku, ktoré viedlo k osudovému spojenectvu s Moskvou – a neskôr k strate samostatnosti.
10. Krymský chanát (polovica 15. – 18. storočie) bol súčasťou Osmanskej ríše a mal potenciál viesť iné časti Ukrajiny k islamizácii.
11. Ukrajinci i Bielorusi stratili počas 2. svetovej vojny milióny. Oba národy patrili medzi najviac zasiahnuté. Často vítali Nemcov ako osloboditeľov od stalinizmu – no neskôr čelili deportáciám a popravám.
12. Ukrajina je jedným z najväčších exportérov obilia na svete. Pre úrodné černoze sa jej hovorí aj obilnica Európy. Ukrajina má 25% černoze v Euroázii.
13. Východná Ukrajina bola systematicky „doplňaná“ obyvateľmi z iných častí Sovietskeho zväzu, čo zmenilo jazykovú i kultúrnu skladbu obyvateľstva.
14. Mnohí Ukrajinci (napr. Chruščov či Brežnev) patrili medzi najvyššie sovietske špičky, čím sa Ukrajina podieľala na riadení celej ríše.
15. V oblasti Donbasu i v Čiernom mori sa nachádzajú významné ložiská uhlia, plynu a ďalších nerastov – aj preto sú tieto regióny predmetom záujmu.

16. Najväčší ukrajinský ostrov je Džarylhak. Najdôležitejšia rieka je Dneper, ktorá rozdeľuje krajinu na východ a západ.
17. Azovské more je najplytšie more sveta. Má priemernú hĺbku len okolo 7 metrov. Jeho strategický význam je však obrovský – hlavne pre prístavy ako Mariupol’.
18. Skupina Kalush Orchestra vyhrala Eurovíziu počas ruskej invázie, pričom skladba „Štefánia“ sa stala hymnou odvahy a nádeje.
19. Mnohí Ukrajinci hovoria ukrajinsky, rusky, anglicky či po poľsky – v závislosti od regiónu. Jazyk nie je vždy pevnou hranicou identity.
20. Napriek jazykovým či regionálnym rozdielom sa vojna stala silným unifikujúcim momentom, ktorý prehľbuje národné povedomie.
21. Kyjev má jednu z najhlbších staníc metra na svete – Arsenalna leží takmer 106 metrov pod zemou. Metro slúžilo aj ako bunker počas vojny a patrí medzi najstaršie v bývalom ZSSR mimo Moskvy.
22. Okrem ukrajiničiny a ruštiny žije v krajine aj početná komunita Rusínov, najmä v Zakarpatsku. Sporí sa, či ide o samostatný jazyk, alebo vetvu ukrajiničiny. Okrem toho je bežná aj poľština, maďarčina a v mestách angličtina.
23. Slávny pokrm „Kyjevské kura“ (kotleta po-kijivski) má nejasný pôvod – niektorí tvrdia, že vznikol vo Francúzsku alebo v ruskej aristokracii a do Kyjeva sa vrátil ako „národný“ pokrm až v Sovietskom zväze.
24. Počas vlády prezidenta Viktora Janukovyča sa často opravovali cesty a infraštruktúra tam, kde on alebo jeho spojenci cestovali či vyhrávali vo voľbách, nie tam, kde to bolo objektívne najpotrebnejšie.
25. Volodymyr Zelenskyj hral prezidenta Ukrajiny v populárnom seriáli Sluha národa. V roku 2019 kandidoval v skutočných voľbách a stal sa prezidentom – bez predchádzajúcej politickej skúsenosti.
26. Po rozpade ZSSR mala Ukrajina tretí najväčší jadrový arzenál na svete. V roku 1994 sa ho vzdala v rámci Budapeštianskeho memoranda, výmenou za garancie územnej celistvosti. Tie boli neskôr porušené.
27. Ukrajina je druhou najväčšou krajinou Európy po Rusku. Od západu po východ meria vyše 1 300 km, čo je viac než vzdialenosť medzi Bratislavou a Parížom. Je väčšia než napr. Nemecko, Taliansko či Spojené kráľovstvo. Ukrajina je viac ako 12x väčšia ako Slovensko.
28. Počas vojny sa pri meste Vuhledar odohrala jedna z najväčších tankových bitiek 21. storočia. Medzi zbombardovanými lokalitami je aj ukrajinský New York (Novyj Jork) – osada v Doneckej oblasti.

29. Dneperská vodná elektrárň (DniproHES) je taká rozsiahla, že jej vodná plocha zaberá rozlohu porovnateľnú s niektorými menšími štátmi ako Slovinsko. Je zároveň kľúčovou strategickou infraštruktúrou.
30. Medzi známe ukrajinské alkoholické nápoje patrí horilka (ukrajinská verzia vodky), často ochutená bylinkami, medom alebo korením. Obľúbené sú aj lokálne vína z Odesy či Zakarpatska a medovina (pitný med).
31. Ukrajinská stredná trieda je relatívne slabá a nerovnomerne rozložená – koncentruje sa najmä v mestách ako Kyjev, Ľvov či Odesa. Vojna výrazne zasiahla ekonomiku, ale zároveň vytvorila nové podnikateľské príležitosti v IT, obrane a logistike.
32. Ukrajinská politika bola dlhodobo ovládaná oligarchami – extrémne bohatými jednotlivcami s veľkým vplyvom na médiá a strany. Po roku 2022 však štát obmedzil ich moc – mnohí stratili majetky, časť ušla do zahraničia.
33. Bývalý profesionálny boxer a svetový šampión Vitali Kličko je od roku 2014 primátorom Kyjeva. Počas vojny zostal v meste a stál na jeho obrane, čím získal medzinárodný rešpekt.
34. Ruská invázia na Ukrajinu by bola oveľa zložitejšia bez podpory Lukašenka, ktorý umožnil útok z územia Bieloruska. Bieloruskí vojaci sa však do bojov priamo nezapojili, hoci niekoľko dobrovoľníkov bojuje na strane Ukrajiny.
35. Paradoxne, počas bojov v Donbase a Charkove zahynulo množstvo ruskojazyčných civilistov, zdravotníkov a vojakov. Putin pritom tvrdí, že ich „chráni“. Zasiahol tak práve tie komunity, ktoré predtým uprednostňovali ruštinu. Mnohí zranení sa následne začali ako formu odporu učiť pre nich dovtedy málo používanú ukrajinčinu.
36. Svet sleduje, ako Ukrajina inovuje vojenskú taktiku. Zatiaľ čo tanky strácajú význam, do popredia sa dostávajú drony, elektronický boj, kyberútoky a malorozpočtové technológie, ktoré menia moderné vojny.
37. Ukrajina aj Rusko sú kľúčovými exportérmi pšenice, jačmeňa a kukurice. Ich konflikt spôsobil nedostatky a zdražovanie potravín v Afrike, Ázii aj Európe, čo malo vplyv na migráciu a stabilitu viacerých štátov, vrátane počty nedobrovoľných migrantov.
38. Slovenský premiér Robert Fico často kritizuje sankcie voči Rusku a je skeptický k podpore Ukrajiny. Tento postoj je v ostrom kontraste s politikou väčšiny členských štátov EÚ a NATO, čo vyvoláva medzinárodnú kritiku.
39. Hranica medzi Ukrajinou a Slovenskom je známa pašovaním cigariet, pohonných látok a spotrebného tovaru. Po vypuknutí vojny pribudli prípady nelegálneho dovozu či vývozu zbraní alebo vojenského materiálu.

40. Ukrajina je väčšia než Poľsko, ale má nižší počet obyvateľov – najmä v dôsledku vojny, migrácie a nízkej pôrodnosti. Hustota osídlenia je veľmi nerovnomerná – hustejšie je osídlený západ a centrálna Ukrajina, východ a juh sú redšie.
41. Zóna okolo Černobyľu bola po katastrofe opustená, ale v posledných rokoch sa mení. Okrem turizmu tam Ukrajina buduje solárne parky a výskumné stanice, čím mení symbol katastrofy na zdroj obnoviteľnej energie.
42. Väčšina stíhačiek ukrajinského letectva bola zdedená po ZSSR, najmä MiGy a Su-27. Napriek tomu dokázali čeliť ruskému letectvu, ktoré je početnejšie. Ukrajinskí piloti získali celosvetové uznanie za odvahu a kreativitu, napríklad pri zostreloch pomocou improvizovaných prostriedkov.
43. Ukrajina má dlhú tradíciu výroby rakiet a vesmírnej techniky, najmä cez podnik Južmaš (Južnoje) v meste Dnipro. Vyrábala nosné rakety ako Zenit či Cyklon. Po roku 2014 sa orientuje skôr na spoluprácu so Západom, najmä s ESA, USA a Kanadou.
44. Hoci Turecko je člen NATO, má špecifické vzťahy s Ruskom. Turecké drony Bayraktar TB2 významne pomohli Ukrajine v počiatočných fázach vojny. Erdogan zároveň zohral úlohu pri dohodách o vývoze obilia, čím Ukrajine ekonomicky pomohol.
45. Ukrajina nie je členom NATO, ale od roku 2022 získala bezprecedentnú úroveň spolupráce. Viaceré krajiny jej poskytujú zbrane, výcvik a spravodajské dáta. Prípadné členstvo Ukrajiny je predmetom vášnivých debát, najmä kvôli ruskému odporu.
46. Dmitrij Medvedev, bývalý prezident Ruska, zverejnil propagandistické mapy, kde bola Ukrajina rozdelená medzi Rusko, Poľsko, Maďarsko a Rumunsko. Tento model pripomína rozdelenie Poľska v 18. storočí a vyvoláva znepokojenie z návratu imperiálneho myslenia.
47. Užhorod, hlavné mesto Zakarpatskej oblasti, má okolo 110 000 obyvateľov, podobne ako Prešov. Leží hneď za slovenskou hranicou a historicky patrí medzi multikultúrne mestá s výrazným slovenským, maďarským a rusínskym vplyvom.
48. Ukrajinské filmy ako „Atlantída“ (Valentyn Vasjanovyč) či „Zem je modrá ako pomaranč“ získali medzinárodné ceny. Filmári často zobrazujú vojnu, traumu a identitu, a dokumenty z vojny sú oceňované na festivaloch od Berlína po Sundance.
49. Herec Aleksej Gorbunov či herečka Rymma Zjubina sú známi nielen doma, ale aj v zahraničí. Medzinárodný úspech zaznamenal aj Ivan Dorn, pôvodne spevák, ktorý prešiel do filmovej tvorby. Mnohí umelci podporujú obranu Ukrajiny aktívne aj propagandisticky.

50. Viaceré západné armády (USA, VB, Nemecko) sledujú výsledky používania nových zbraní na Ukrajine, vrátane precíznych rakiet, systémov protivzdušnej obrany či autonómnych dronov. Ukrajinské bojisko slúži ako laboratórium modernej vojny.
51. Ukrajina má jednu z najväčších IT komunit v Európe. Mnohé startupy, kyberbezpečnostné firmy a vývojové centrá sa aj počas vojny presunuli do bezpečnejších oblastí alebo pokračujú na diaľku. Ukrajinskí experti sa podieľajú aj na obrane pred ruskými kyberútokmi.
52. Ukrajina bola domovom najväčšieho dopravného lietadla na svete – Antonov An-225 Mrija, vyvinutého v Kyjeve. Lietadlo dokázalo prepravovať nadmerne ťažký náklad, vrátane vesmírnych rakiet či generátorov. Počas ruskej invázie v roku 2022 bolo zničené, no existujú plány na jeho znovupostavenie. Mrija (v preklade „sen“) sa stala symbolom ukrajinskej vynaliezavosti a vytrvalosti.
53. Ukrajina dlhodobo čelí demografickej kríze. Počet obyvateľov klesá nielen kvôli migrácii a vojne, ale aj kvôli nízkej pôrodnosti (priemerne 1,2–1,3 dieťaťa na ženu) a vysokej mortalite, najmä u mužov. Priemerná dĺžka života mužov je pod 70 rokov. Vojna tento trend ešte zhoršuje: milióny ľudí emigrovali a tisíce zomreli. Prognózy ukazujú, že bez zásadnej obnovy populácie bude Ukrajina čeliť vážnemu starnutiu obyvateľstva.
54. Ukrajina je známa aj vynikajúcimi boxeristami – bratia Vitali a Vladimir Kličkovci dominovali svetovému boxu celé desaťročie. Vitalij sa stal neskôr starostom Kyjeva a hrá dôležitú politickú úlohu počas vojny. Oleksandr Usyk, ich nástupca, sa stal svetovým šampiónom v ťažkej váhe, a v roku 2024 porazil Tysona Furyho a stal sa nepriestrelným majstrom sveta vo všetkých prestížnych verziách boxerského titulu.
55. Najslávnejší ukrajinský futbalista Andrij Ševčenko sa preslávil nielen v Dynamo Kyjev, ale aj v talianskom AC Miláno, kde získal Zlatú loptu (Ballon d'Or) v roku 2004. Neskôr pôsobil aj ako tréner ukrajinskej reprezentácie. Je považovaný za jeden z najväčších futbalových talentov východnej Európy.
56. Vojna na Ukrajine vplýva na ekonomiku obidvoch zemí, Ruska i Ukrajiny. Aj na základe toho je ukrajinská Hrivna veľmi slabá v porovnaní s Eurom. Hovorí sa však vtip, že rozdiel medzi Eurom a Rublom je približne jedno Euro, keďže kurz sa pohybuje približne na úrovni 1 Rubel = 1 eurocent.
57. V júni 2025 zasiahol SBU ruskú základňu pri hranici s Mongolskom pomocou dronov – súčasť operácie "Spiderweb", ktorá zničila veľkú časť ruských stíhačiek a bombardérov.

58. Ukrajinské námorníctvo sa preslávilo vtipným sloganom „idi na chuj“, ktorý rozhlas vysielal pre ruské jednotky pri Kerčskom moste – ako signalizáciu odporu a oddaľovania nepriateľskej lode. Známa je tiež veta ukrajinského prezidenta: „Nepotrebujem utiecť, potrebujem muníciu“.
59. Pandémia bubonickej morovej infekcie sa dostala do Európy cez prístav Kaffa na Kryme, kde ju v polovici 14. storočia privinula Zlatá Horda.
60. Ruský občan, ktorý poslal peniaze ukrajinskej armáde, bol obvinený z „vlastizrady“ a odsúdený na 13 rokov väzenia. Jeho čin spočíval v tom, že chcel podporiť obranu proti agresii – čo režim vyhodnotil ako zločin.
61. Mnohí ruskí rodičia dostávajú finančné príspevky (napr. 5 miliónov rubľov) za smrť svojich synov na fronte. Niektorí verejne ďakujú Putinovi za peniaze, čím sa odhaľuje cynizmus režimu a chudoba ako nástroj manipulácie.
62. Bežní ruskí vojaci dostávajú kartón namiesto kevlaru, plastové fľašky namiesto lekárničiek, a často nemajú ani nožnice či dezinfekciu. Kým propaganda hovorí o „druhej najlepšej armáde sveta“, realita pripomína stredoveký výstroj.
63. Mnohé malé pozorovania odhaľujú kultúrne rozdiely: napríklad v tom, že väčšina Ukrajincov si umýva ruky po toalete, zatiaľ čo v ruskej armáde a vidieku je to často zanedbávaný zvyk.
64. Keď mal ruský minister zahraničia Sergej Lavrov prejav na medzinárodnom fóre, desiatky diplomatov odišli zo sály na podporu Ukrajiny. Bol to tichý, ale silný medzinárodný signál nesúhlasu s agresiou Ruska.
65. Kirill, hlava ruskej pravoslávnej cirkvi, opakovane tvrdil, že vojna je duchovným bojom proti Západu. Požehnával zbrane a tvrdil, že padnutí vojaci idú priamo do neba, čo je náboženské zneužitie tragédie.
66. Výraz „Putler“ sa vžil medzi odporcami Putina ako kombinácia mien Putin a Hitler. Používa sa na demonštráciách, karikatúrach a aj v zahraničných médiách. Zosobňuje agresiu, autoritárstvo a kult osobnosti.
67. Na Slovensku a v EÚ sa dostali aj bohatší Ukrajinci, ktorí si mohli dovoliť odísť rýchlo. Mnohé najchudobnejšie rodiny zostali doma, často bez domova či podpory. Štátne zdroje Ukrajiny sú obmedzené a preťažené.
68. Po Rusmi opustenej oblasti zostávajú tisíce mín a nástražných systémov. Polia, cesty a lesy sa na desaťročia stali nebezpečnými. Kompletné odmínovanie Ukrajiny môže trvať 10 až 20 rokov. Na druhej strane, ukrajinskej armáde sa podarilo použiť ruské mínové polia na spomalenie postupu agresora.
69. Obe strany sú obvinené z použitia kazetovej munície, ktorá rozmetá malé náložky na širokú plochu a je nebezpečná aj roky po konflikte. Rusko opakovane použilo biely fosfor, čo spôsobuje ťažké popáleniny a porušuje vojnové konvencie.

70. Ukrajina patrí medzi najväčších exportérov softvérových služieb v Európe. Je domovom tisícok vývojárov a outsourcingových firiem.
71. Ukrajinci vytvorili gramatickú appku Grammarly, bezpečnostný softvér MacPaw, ale aj aplikáciu Reface, ktorá bola virálna na Instagrame (deepfake výmena tváří).
72. Aj počas vojny funguje online výučba, pričom štát spustil platformu Diia.Oswita – digitálnu školu s učivom pre všetky ročníky. Učitelia často učia z pivníc či krytov.
73. V mnohých krajinách (Poľsko, Slovensko, Nemecko) vznikli ukrajinské triedy alebo celé školy, ktoré poskytujú vzdelanie v materinskom jazyku deťom utečencov.
74. Aplikácia Diia umožňuje občanom mať doklady, hlasovať, podpisovať dokumenty či žiadať o dávky online. Počas vojny slúži aj ako informačný rozhlas.
75. Kyjevská, Lvovská či Charkivská univerzita patria medzi najstaršie a najprestížnejšie v regióne. Mnohé fakultné tímy spolupracujú s EÚ a USA.
76. Film 20 dní v Mariupole získal Oscara za najlepšiu dokument (2024). Zobrazuje hrôzy obliehaného mesta z pohľadu ukrajinských novinárov.
77. Uznanie Pravoslávnej cirkvi Ukrajiny (2019) znamenalo oslobodenie od Moskvy. Tento historický krok ukončil viac ako 300-ročnú náboženskú podriadenosť Ukrajiny Moskve. Prezident Volodymyr Zelenskyj navrhol, aby Ukrajinci mohli oslavovať Vianoce podľa gregoriánskeho (európskeho) aj juliánskeho (ruského) kalendára, teda 25. decembra aj 7. januára – podľa vlastnej voľby. Mnohí Ukrajinci vedome presunuli svoje náboženské sviatky na západný termín, aby sa duchovne i kultúrne vzdialili od Moskvy a patriarchu Kirilla.
78. Ukrajinskí šachisti ako Vasilij Ivančuk (narodený v Kopyčynco) a Ruslan Ponomarjov (majster sveta FIDE 2002) patria medzi svetovú špičku. Po rozdelení Sovietskeho zväzu Ukrajina vychovala silnú generáciu veľmajstrov a pravidelne sa umiestňuje vysoko na svetových olympiádach. Šach sa v mnohých ukrajinských školách učil ako povinný alebo voliteľný predmet, najmä v časoch ZSSR.
79. Medzi najväčšie hrôzy vojny patrí zničenie Kachovskej priehrady na Dnepri. Záplavy výrazne ovplyvnili región. Priehrada DneproGES bola vyhodaná do vzduchu aj počas 2. svetovej vojny Sovietmi počas ústupu pred Nemcami, aby im zabránili v postupe. Odhaduje sa, že tisíce civilistov boli utopené v dôsledku tejto sabotáže.

80. Oleshkivské piesky sa nachádzajú v Chersonskej oblasti na juhu Ukrajiny, neďaleko rieky Dneper. Často sa označujú ako najväčšia či druhá najväčšia „púšť“ v Európe – aj keď klimaticky ide skôr o polopúšť. Zaberajú plochu asi 1 600 km², čo je viac ako rozloha Londýna. Umelo boli odhalené a rozšírené v dôsledku nadmerného pasenia oviec v 18. a 19. storočí. V niektorých častiach možno nájsť duny vysoké až 5 metrov, ktoré sa môžu pomaly presúvať pod vplyvom vetra.
81. Prvá ústava sveta bola spísaná v roku 1710 ukrajinským hejtmanom Pylypom Orlykom — o 77 rokov skôr než americká ústava.
82. Záporožská Sič, založená okolo 1553–1554, patrila medzi prvé demokratické zriadenia v dejinách.
83. 4 z 12 svetových lávr (pravoslávnych hlavných kláštorov) sú na Ukrajine: Kyjevsko-pečerská, Počajivská, Sviatohirská a Unívská lávra.
84. Gershwinova známa skladba „Summertime“ bola inšpirovaná ukrajinskou uspávkou „Oh, sleep walks by the windows“, ktorú počul v podaní Ukrajinského národného zboru.
85. V dedine Mežyričie bola objavená najstaršia mapa sveta vyrytá do mamutieho kosti (14 500–15 000 rokov).
86. V Záporoží sa nachádza komplex Kamenná mohyla, ktorý je považovaný za jednu z najstarších civilizačných kolísk — staršiu než egyptské pyramídy či Stonehenge.
87. V 20. rokoch 20. storočia mal ZSSR na Ukrajine až 60 % potvrdených zásob zemného plynu.
88. Ukrajina má najväčšie zásoby mangánovej rudy na svete — 2,3 miliardy ton (11 % svetových zdrojov).
89. Jaskyňa Optimistická je najdlhšia sadrovcová jaskyňa na svete a druhá najdlhšia jaskyňa vôbec.
90. V Čiernom mori je jediná podmorská rieka na svete. Keby tiekla po súši, patrila by medzi 6 najväčších riek podľa objemu prietoku.
91. Ostrov Džarilhač býval ukrajinskými „Maldivami“ s bielymi plážami a čistým morom. Pred ruskou inváziou tu žili divé kone a ťavy.
92. Prvá pieseň spievaná vo vesmíre bola ukrajinská „Divím sa nebu“, ktorú zaspieval kozmonaut Pavlo Popovyč na želanie konštruktéra Serhija Koroljova.
93. Ukrajinec Jurij Kondratjuk vypracoval tzv. teóriu zastavenia pre lety na Mesiac, ktorú využil aj program Apollo.

94. Ukrajinci patria medzi najvzdelanejšie národy podľa počtu vysokoškolákov.
95. Ukrajinec Jurij Burďak zachránil počas Búrkej vojny život mladému Winstonovi Churchillovi, ktorý bol vtedy vojnovým korešpondentom.
96. V počítačovej hre Tom Clancy's Ghost Recon: Shadow Wars (2011) je dej zameraný na konflikt medzi Ukrajinou a Ruskom — tri roky pred reálnym vývojom udalostí.
97. V americkom filme The Italian Job (2023) zaznie veta: „Nikdy si nezačínaj s prírodou, svokrou a zatracenými Ukrajincami.“
98. Slovensko-ukrajinská hranica v obci Selmentsi rozdeľuje dedinu na dve časti (Malé a Veľké Selmentsi) — následok rozdelenia medzi ZSSR a Československo priamo stredom obce.
99. Ukrajinka Larysa Latynina je najúspešnejšia ženská olympijská športovkyňa histórie podľa počtu získaných medailí – získala 18 olympijských medailí v športovej gymnastike (9 zlatých, 5 strieborných, 4 bronzové) v rokoch 1956–1964. Až do obdobia Michaela Phelpsa držala svetový rekord v počte medailí.
100. Ukrajina vlastní výskumnú stanicu „Akademik Vernadsky“ v Antarktíde, kde sa vyrába pivo – najjužnejšie pivo na svete.